

Research Paper

The function of Iran's cultural diplomacy in Pakistan (Case study: Shahid Rahimi cultural counseling course)*

10.22034/CDRJ.2024.196969

Mohammad Mahdi Mostofi Sharabiyani

PhD candidate in Culture and Communication, Imam Sadiq University, Tehran, Iran

mahdi.mostofi@isu.ac.ir

0000-0002-1144-2758

Mohamad Reza Borzooei

Associate Professor of Communication and Media Department, Imam Sadiq University

Borzooei@isu.ac.ir

0000-0002-0482-0685

ABSTRACT

Today, cultural diplomacy is one of the most attractive and influential phenomena in the field of international communication. Every country plans and implements cultural diplomacy activities based on its declared goals in order to provide the best performance and obtain desirable results. The Islamic Republic of Iran, based on its priorities, engages in activities in the field of cultural diplomacy in its target countries. One of the target regions of the Islamic Republic of Iran is Pakistan. Iran-Pakistan relations have continued since the first days of Pakistan's independence and cultural relations and cross-cultural communication between nations and countries have a long history. Iran's cultural advisors, as the country's official representatives, have had extensive activities in the culture houses of different cities of Pakistan, which are analyzed in the current article on the consultation period of Shahid Seyed Mohammad Ali Rahimi (1995-1996) To determine the effects and function of the cultural diplomacy of the Islamic Republic of Iran in Pakistan. The approach of the current research is a qualitative approach and in order to collect research data, a research document and a semi-structured interview used. The fields of "cultural diplomacy" and "intercultural communication" have formed the theoretical framework of the research. Thematic analysis method used to analyze the research data using MAXQDA software. After the investigations, it was determined that the results of the implementation of cultural diplomacy in Pakistan are: People turn to the culture house, Taking the example of colleagues from Shahid Rahimi, promotion of Persian language, increase of unity among Muslims of Multan, increase of positive view of Pakistani people towards the Islamic Republic of Iran.

Received: 2023-05-5
Accepted: 2023-07-11

Keywords:

Cultural
Diplomacy,
Intercultural
Communication,
Islamic Republic of
Iran, Pakistan,
Shahid Rahimi.

*. The contents of the Journal reflect the thoughts and views of the authors, and the Journal is not responsible for this.

کارکرد دیپلماسی فرهنگی ایران در پاکستان (مطالعه موردی: دوره رایزنی شهید رحیمی)*

doi 10.22034/CDRJ.2024.196969

محمد مهدی مستوفی شریبانی

دانشجو دکتری رشته فرهنگ و ارتباطات، دانشگاه امام صادق (ع)، (نویسنده مسئول)، تهران، ایران

mahdi.mostofi@isu.ac.ir

id 0000-0002-1144-2758

محمد رضا برزویی

دانشیار گروه ارتباطات و رسانه دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

mahdi.Borzooei@isu.ac.ir

id 0000-0002-0482-0685

چکیده

امروزه دیپلماسی فرهنگی از پدیده‌های جذاب و اثربخش در عرصه ارتباطات بین‌المللی به حساب می‌آید. هر کشوری بر اساس اهداف اعلامی خود، به برنامه‌ریزی و اجرای فعالیت‌های دیپلماسی فرهنگی می‌پردازد تا بهترین عملکرد را ارائه کرده و نتایج مطلوب را بدست آورد. جمهوری اسلامی ایران نیز بر اساس اولویت‌های خود، به فعالیت در زمینه دیپلماسی فرهنگی در کشورهای هدف خود می‌پردازد. یکی از مناطق هدف جمهوری اسلامی ایران، کشور پاکستان است. روابط ایران و پاکستان از نخستین روزهای استقلال پاکستان تا به امروز ادامه داشته و روابط فرهنگی و ارتباطات میان فرهنگی بین ملت‌ها و کشورها سابقه‌ای طولانی دارد. رایزنان فرهنگی ایران به عنوان نمایندگان رسمی کشور، در خانه‌ی فرهنگ شهرهای مختلف پاکستان، فعالیت‌های گسترده‌ای داشته‌اند که در مقاله حاضر دوره رایزنی شهید سید محمد علی رحیمی (۱۳۷۵-۱۳۷۴) مورد بررسی قرار گرفته‌اند تا اثرات و کارکرد دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در پاکستان مشخص شود. رویکرد پژوهش حاضر، رویکرد کیفی است و به منظور جمع‌آوری داده‌های پژوهش از سند پژوهشی و مصاحبه نیمه‌ساختار یافته استفاده شده است. لازم به ذکر است حوزه‌های «دیپلماسی فرهنگی» و «ارتباطات میان فرهنگی» چارچوب نظری پژوهش را تشکیل داده‌اند. جهت تحلیل داده‌های پژوهش با استفاده از نرم افزار MAXQDA از روش تحلیل مضمون استفاده شده است. پس از بررسی‌های صورت گرفته مشخص گردید آثار مترتب بر اجرای دیپلماسی فرهنگی در پاکستان عبارتند از: اقبال مردم به خانه فرهنگ، الگوگیری همکاران از شهید رحیمی، ترویج زبان فارسی، افزایش وحدت بین مسلمانان مولتان، افزایش نگاه مثبت مردم پاکستان به جمهوری اسلامی ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۲۰

واژگان کلیدی:

دیپلماسی فرهنگی،
ارتباطات میان فرهنگی،
جمهوری اسلامی ایران،
پاکستان، شهید رحیمی.

* مطالب مندرج در فصلنامه میبایست اندیشه‌ها و دیدگاه‌های نویسندگان است و از این بابت مسئولیتی متوجه فصلنامه نیست.

<https://cdrij.icro.ir>

مقدمه

کشورهای مختلف از طریق دیپلماسی فرهنگی سعی در معرفی خود به سایر ملل دنیا هستند. قسمت عمده این امر امروزه از طریق رسانه‌ها قابل تحقق است اما بخش مهمی از آن از طریق فرستاده‌های مخصوص هر دولت در سایر کشورها پیگیری می‌شود که متولی اصلی این امر در جمهوری اسلامی ایران، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی است. مجریان اصلی این سازمان، رایزنان فرهنگی در هر کشور هستند. رایزنان فرهنگی مدیریت خانه‌های فرهنگ جمهوری اسلامی ایران در کشورهای دیگر را به عهده دارند و به واسطه اجرای برنامه‌های دیپلماسی فرهنگی، سعی در دستیابی به برنامه‌های تدوین شده دارند. بر برنامه‌های اجرا شده آثاری مترتب خواهد شد که باید مورد مطالعه قرار گرفته و با اهداف اولیه سنجیده شود تا کارآیی فعالیت‌ها مشخص گردد. فلذا شناخت موانع و آثار اجرای دیپلماسی فرهنگی در هر منطقه برای رایزنان و سیاستگذاران مربوطه، امری ضروری است.

در این مقاله به منظور دستیابی به این مهم، منطقه جغرافیایی به خانه فرهنگ جمهوری اسلامی ایران در شهر مولتان کشور پاکستان و بازه زمانی به دوره رایزنی شهید رحیمی تحدید شده‌اند. شهید سید محمد علی رحیمی، رایزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در شهر مولتان پاکستان بوده که فعالیت‌هایش منجر به ترور توسط گروهک وهابی و تروریستی جهنگوی و شهادت ایشان شد. فلذا پرسش پژوهش عبارت است از: «آثار اجرای دیپلماسی فرهنگی ایران در پاکستان کدامند؟» این پژوهش کاربردی دارای رویکرد کیفی است و به منظور جمع‌آوری داده‌های پژوهش از سند پژوهشی و مصاحبه نیمه‌ساختار یافته استفاده شده است. همچنین جهت تحلیل داده‌های پژوهش با استفاده از نرم افزار MAXQDA از روش تحلیل مضمون استفاده شده است. به این نکته باید توجه شود که پژوهش، فرضیه‌آزمای نیست.

پیشینه پژوهش

درباره دیپلماسی فرهنگی و آثار آن امینی و انعامی (۱۳۹۱) در مقاله «جهانی شدن فرهنگ و کارکرد دیپلماسی فرهنگی در سیاست خارجی» با اشاره به جهانی شدن فرهنگ، به تحول دیپلماسی و تبدیل دیپلماسی سنتی به عنوان ابزار سیاست خارجی برای تأمین منافع ملی کشورها به دیپلماسی فرهنگی اشاره کرده و آثار اجرای دیپلماسی فرهنگی را تأمین منافع کشورها قلمداد

می‌کنند. خانی (۱۳۸۴) نیز در مقاله «دیپلماسی فرهنگی و جایگاه آن در سیاست خارجی کشورها» چگونگی تأثیرگذاری عوامل فرهنگی بر دیپلماسی در دو سطح «طراحی» و «اجرا» را مورد بررسی قرار داده و سپس، چگونگی استفاده مؤثر از «قدرت نرم» در پیشبرد دیپلماسی توسط کشورها را تجزیه و تحلیل کرده است. غفاری ساروی (۱۳۸۹) نیز در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام» مهم‌ترین دستاورد دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران را گسترش بیداری اسلامی و افزایش عمق راهبردی جمهوری اسلامی عنوان کرده است و بزرگترین چالش‌های پیش روی آن را شیعه‌هراسی و ایران‌هراسی عنوان کرده است. همچنین مستوفی و بشیر (۱۴۰۲) در مقاله «فرهنگ و مقاومت؛ مولفه‌های اثرگذار بر اجرای موفق دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در پاکستان» با بررسی زمینه‌های فعالیت دیپلماسی فرهنگی ایران در پاکستان، عوامل مؤثر در اجرای موفق آن را برشمردند.

آن چه که این پژوهش را از پژوهش‌های پیشین متمایز می‌کند، تمرکز بر یک محدوده مکانی و زمانی مشخص و مطالعه آثار برجای مانده آن و بررسی یک نمونه عملیاتی است. در این پژوهش موانع و آثار اجرای دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در شهر مولتان پاکستان در ساحت عمل مورد بررسی قرار گرفته و یک پژوهش صرف نظری نیست. همچنین در سایر پژوهش‌ها فعالیت‌های یک رایزن فرهنگی به عنوان متولی اصلی دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در کشور مقصد، مورد بررسی قرار نگرفته است.

مبانی مفهومی

با توجه به این که در مقاله پیش‌رو، آثار اجرای دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در پاکستان مورد بررسی قرار گرفته است؛ در این قسمت به دیپلماسی فرهنگی و ارتباطات میان‌فرهنگی توجه شده است و در ادامه توضیحاتی درباره پاکستان و ویژگی‌های آن ارائه شده است.

دیپلماسی فرهنگی

کاظم معتمد نژاد در تعریفی جامع از دیپلماسی فرهنگی بیان می‌کند: «این شیوه دیپلماتیک، مجموعه کوشش‌های یک دولت در زمینه سیاست خارجی است. در این دیپلماسی به جای استفاده و یا در کنار استفاده از مطبوعات و سایر وسایل ارتباط جمعی و علاقه مخاطبان کشورهای دیگر، به منظور تأثیر مستقیم بر مردم کشورها از طریق امکانات غیرسیاسی در داخل جوامع مختلف، اقدام می‌شود. ابزارهای اصلی دیپلماسی، شامل آموزش زبان، مبادلات آموزشی و انحاء دیگر

تماس‌های مستقیم فرهنگی‌اند. هدف «دیپلماسی» یک کشور در کشورهای خارجی، آماده ساختن جوانان و نخبگان‌اینده این کشورها برای تکلم به زبان آن کشور و شناخت ادبیات آن و به عبارت دیگر، ایجاد زمینه‌های لازم برای درک و ارج‌گذاری بیشتر گزارش‌ها و تصویرهای انعکاس یافته از سوی وسایل ارتباط جمعی کشورهای انتقال‌دهنده ادبیات و فرهنگ پیشرفته است» (معتدنازاد، ۱۳۸۹: ۳۹۹-۳۹۸).

می‌توان برای تعریف مفهوم دیپلماسی فرهنگی به صورت خلاصه و مفید و به نحوی که دربرگیرنده و جامع تعاریف دیگر باشد به تعریف حسن بشیر اشاره کرد: «دیپلماسی فرهنگی، تولید متن‌های مختلف با استفاده از ابزارهای مناسب از روایت تمدنی و فرهنگی یک کشور برای سایر ملت‌ها یا کشورهاست که هماهنگ با اهداف سیاسی آن کشور بوده و با هدف اقناع و اشتراک معنا تولید شده باشند» (بشیر، ۱۳۹۵: ۱۶۶).

شنايدر^۱ ویژگی‌های دیپلماسی فرهنگی را این گونه برشمرده است:

۱. دیپلماسی فرهنگی خیابان دو طرفه است.
۲. دیپلماسی فرهنگی در طولانی مدت عمل می‌کند.
۳. دیپلماسی فرهنگی برای سیاست‌های غیر مردمی کارساز نیست.
۴. دیپلماسی فرهنگی می‌تواند تفاهم میان مردمان و فرهنگ‌های مختلف را افزایش دهد.
۵. دیپلماسی فرهنگی را نمی‌توان به شکل دقیق اندازه‌گیری کرد. این دیپلماسی یک تحول کیفی و نه کمی میان ملت‌ها و افراد ایجاد می‌کند.
۶. دیپلماسی فرهنگی زمانی تأثیر گذار است که در جهت منافع کشور یا منطقه باشد.
۷. دیپلماسی فرهنگی باید سازنده، انعطاف پذیر و موقعیت شناس باشد (Schneider, 2006: 196).

از جمله مزایا و برتری‌های دیپلماسی فرهنگی می‌توان به عاری بودن دیپلماسی فرهنگی از لحنی خصمانه، نامحسوس بودن آن، فرصت بهتر برای حضور مؤثر بازیگران غیررسمی، مقاومت کمتر در جوامع مقصد، خلاقانه‌تر بودن، انعطاف‌پذیری بیشتر و حتی فرصت طلبانه‌تر بودن از دیپلماسی کلاسیک اشاره کرد (بشیر، ۱۳۹۵: ۱۶۹).

همچنین باید به این امر توجه کرد که عواملی همچون «ترویج زبان و ادبیات، تبلیغ آرمان‌ها و ارزش‌های متعالی، ارتباط دیپلماتیک مناسب و گسترده، بهره‌گیری مناسب از اطلاعات و فرهنگ در راستای مقاصد دیپلماتیک، زدودن ذهنیت‌های تاریخی منفی، کسب جایگاه علمی پیشرفته، توانمندی اقتصادی بالا، برخورداری از شبکه‌های خبری جهان گستر و قدرت تولید و توزیع

1. Schneider

محصولات رسانه‌ای متنوع برای کشورهای گوناگون، همه و همه از عوامل تولیدکننده قدرت نرم هستند» (نای، ۱۳۸۲: ۴۵). که در حوزه دیپلماسی فرهنگی از آن‌ها کمک گرفته می‌شود.

ارتباطات میان فرهنگی

مقاله پیش رو مجموعه فعالیت‌های رایزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در پاکستان را مورد بررسی قرار داده و از آنجایی که فعالیت‌های رایزن فرهنگی و خانه فرهنگ، از منظر ارتباط مستقیم با مردم کشور مقصد، ارتباطات میان فرهنگی را شامل می‌شود، در این بخش ارتباطات میان فرهنگی مورد بررسی قرار گرفته است.

ارتباط میان فرهنگی در عام‌ترین معنی و مفهوم خود، چرخه تعامل و تبادل معانی میان افرادی از دو قلمرو فرهنگی را شامل می‌شود. این نوع از ارتباط هنگامی به وقوع می‌پیوندد که فردی از یک فرهنگ مشخص پیامی را جهت دریافت و رمزگشایی به فردی از فرهنگی متفاوت ارسال کند. به عبارت دیگر این نوع از ارتباط، ارتباطی است میان افرادی به نمایندگی از حوزه‌های فرهنگی نسبتاً مستقل یا افرادی دارای باورداشت‌های جمعی، ادراکات فرهنگی، ویژگی‌های قومی و نظام‌های نمادی متمایز با همدیگر (شرف الدین، ۱۳۸۸: ۱۳۸). ارتباطات میان فرهنگی، ارتباط بین گروهی از افراد است که ادراکات فرهنگی و سیستم‌های نمادینشان آن قدری متفاوت هستند که رویداد ارتباطی را تغییر دهند. به بیانی ساده‌تر، ارتباط میان فرهنگی ارتباط مردم از فرهنگ‌های مختلف است (سامووار و دیگران، ۱۳۷۹: ۸۹).

پژوهشگران در مطالعه ارتباط میان فرهنگی تلاش می‌کنند تا به این سؤال پاسخ دهند که افرادی که از تجربیات فرهنگی متفاوتی برخوردارند چگونه یکدیگر را درک می‌کنند. بنت^۱ معتقد است که از جمله اولین افرادی که در پی پاسخ گویی به این سؤال بوده‌اند دیپلمات‌ها می‌باشند. انگیزه اصلی این افراد افزایش توان دسترسی به توافق در مذاکرات بین‌المللی بوده است. اما به طور کلی می‌توان گفت که عامل قدرت نقش تعیین‌کننده‌ای در این نوع ارتباط داشته است و گروه‌های غیر هم فرهنگ همواره تلاش کرده‌اند تا در زمینه‌های مختلف ارتباطی ارزش‌های فرهنگی خود را بر یکدیگر تحمیل کنند. (Bennett, 1998: 1-2)

پدیده «فرهنگ‌پذیری» آشکارترین نتیجه‌ای است که از انواع ارتباطات فرهنگی و ارتباطات میان فرهنگی مورد انتظار است. این پدیده خود متشکل از پدیده‌های مختلفی است که از تماس همیشگی و مستقیم بین افراد و گروه‌هایی از فرهنگ‌های متفاوت حاصل می‌شود و تغییراتی در

الگوهای فرهنگی یکی از طرفین ارتباطی یا هر دو آن‌ها ایجاد می‌کند (کوش، ۱۳۹۰: ۹۲). ممکن است مردم در فرایند ارتباطی، سعی داشته باشند تا فرهنگ خودی را حفظ کنند یا حفظ نکنند؛ همچنین ممکن است سعی داشته باشد تا با فرهنگ دیگر، تماس برقرار کند یا برقرار نکند که طبق آن، نتایج احتمالی از ارتباطات میان فرهنگی بدین صورت است:

(الف) تلفیق یا ادغام: نوعی از ارتباط که در آن هر گروه، در عین حفظ فرهنگ خود، ارتباط با فرهنگ دیگر را نیز حفظ می‌کند.

(ب) همگون‌گردی: نوعی از ارتباط است که در آن یک گروه، فرهنگ خود را حفظ نمی‌کند، اما تماسش را با فرهنگ دیگر حفظ می‌کند.

(پ) جداسازی: نوعی از ارتباط است که در آن یک گروه، فرهنگ خود را حفظ می‌کند، اما تماسش را با فرهنگ دیگر قطع می‌کند.

(ت) کناره‌گزینی: نوعی از ارتباط است که در آن گروه نه برای حفظ فرهنگ خود تلاش می‌کند و نه برای ایجاد رابطه با فرهنگ دیگر.

از نظر سلامت فکری، ادغام مطلوب‌ترین و به دنبال آن همگون‌گردی مطلوب و کناره‌گزینی نامطلوب‌ترین موقعیت شمرده شده است (چارالامبوس، ۱۳۸۸: ۳۶۰). پس می‌بایست در ارتباطات میان فرهنگی، شیوه و سیاستی در پیش گرفته شود که به تلفیق میان دو فرهنگ متفاوت منجر شود. همگون‌گردی مطلوبیت کمتری نسبت ادغام دارد، جداسازی و کناره‌گزینی به هیچ وجه در یک ارتباط میان فرهنگی مطلوبیت ندارند و باید از آن پرهیز کرد.

۱. پاکستان

پاکستان، کشور همسایه شرقی جمهوری اسلامی ایران است که از نخستین روزهای استقلال خود، روابط مثبتی با ایران داشته است. روابط ایران و پاکستان سابقه‌ای طولانی دارد. روابط دوستانه دو کشور برخاسته از میراث مشترک دو کشور است. میراث مشترکی که طیف وسیعی از مسائل فرهنگی، زبانی و مذهبی را در بر می‌گیرد و تاریخچه‌ای طولانی به اندازه قرن‌ها دارد. از نظر قومی و نژادی مردم ایران و پاکستان هر دو از تبار آریایی هستند. از نظر زبانی، زبان فارسی ایرانی تأثیرات گسترده‌ای بر زبان اردوی پاکستانی داشته است و از نظر جغرافیایی نیز ایران و منطقه‌ای که اکنون پاکستان نام دارد طی تاریخ تحت فرمانروایی امپراتوری‌های واحدی بوده‌اند. طی دوران حکومت بریتانیا بر هند، ایران عامل کلیدی برای دفاع از این منطقه به شمار می‌آمد (Ali Khan: 2004) به نقل از واعظی، ۱۳۹۰: ۱۷). در این قسمت به اختصار به برخی ویژگی‌های حائز اهمیت که این کشور را

به مقصد مهمی در دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی تبدیل می‌کند، اشاره شده است.

۱-۱. جمعیت

طبق گزارش صندوق بین‌المللی پول در سال ۲۰۱۹، جمعیت پاکستان ۲۰۰ میلیون و ۹۶۰ هزار نفر اعلام شده است که ششمین کشور پرجمعیت جهان و پس از اندونزی، دومین کشور اسلامی پرجمعیت به حساب می‌آید.^۱ فلذا فعالیت‌های دیپلماسی فرهنگی در این کشور می‌تواند نگاه تعداد افراد زیادی را به جمهوری اسلامی ایران بهبود دهد که امتیاز ویژه‌ای محسوب می‌شود و از عواملی است که می‌تواند به پاکستان به عنوان مقصد دیپلماسی فرهنگی اولویت دهد.

۱-۲. دین

طبق آمارهای منتشر شده، این کشور دارای ۹۷ درصد مسلمان، ۳ درصد هندو، مسیحی و دیگر مذاهب است (نظیف کار و نوروزی، ۱۳۸۲: ۴۸). مسلمانان پاکستان به دو گروه مذهبی بزرگ سنی حنفی و شیعه تقسیم می‌شوند. اهل سنت پاکستان که ۸۰ درصد جمعیت مسلمانان این کشور را تشکیل می‌دهند، وابسته به مذهب ابوحنفیه هستند (عارفی، ۱۳۸۵: ۶۰). با توجه به این که ۲۰ درصد از مسلمانان کشور پاکستان شیعه هستند، جمعیت شیعیان این کشور نزدیک به ۴۰ میلیون نفر می‌باشد که بیشترین تعداد نفر جمعیت شیعیان در کشورهای اسلامی پس از جمهوری اسلامی ایران را به خود اختصاص داده است. تعداد بالای شیعیان این دو کشور، می‌تواند عامل بسیار اثرگذاری در بهبود روابط و نزدیک شدن بیش از سایرین این دو کشور به هم باشد. در حالت کلی تکیه بر مبانی اسلام ناب محمدی (ص) می‌تواند از مؤلفه‌های موفقیت دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در پاکستان باشد.

۱-۳. زبان

در پاکستان عمدتاً چهار زبان رواج دارند. ۶۴ درصد مردم به پنجابی، ۱۶ درصد به پشتو، ۱۵ درصد به اردو و ۱۳ درصد به سندی صحبت می‌کنند. بر اساس قانون اساسی ۱۹۷۳، زبان رسمی پاکستان، اردو اعلام شده است. در نواحی شمالی، به ویژه اطراف لاهور و کراچی، زبان اردو رایج بوده و تکلم می‌شود. زبان اردو ترکیبی از گویش‌های فارسی، ترکی و عربی و لهجه محلی هند است که زبان فرمانروایان مسلمان و دربار آنان بوده. اردو واژه‌ای است ترکی و به معنای ارتش و لشکر که وجه تسمیه آن بدین صورت است که ریشه این زبان یکی از زبان‌های پراکرت یعنی

1. <https://www.isna.ir/news/98042412194> - اینفوگرافی - پرجمعیت‌ترین - کشورهای جهان - کدامند / ۱۲۱۹۴/۲۲۴۱۲۱۹۴/۹۸۰۴۲۴۱۲۱۹۴

لهجه «برج بهاشا» است که در دهلی و میرت بدان تکلم می‌شده است. بعدها لغات فارسی به آن وارد شده و توسط سپاهیان گورکانی در هند شایع و در اردوی شاهی رایج می‌شود، به همین جهت زبان اردو نامیده شد (نظیف کار و نوروزی، ۱۳۸۲: ۴۵). ۶۰ تا ۷۰٪ اشعار سروده اقبال لاهوری، شاعر ملی پاکستان به زبان فارسی است. ۶۰ تا ۷۰٪ کلمات و واژه‌های زبان اردو فارسی است. زبان فارسی حدود هزار سال زبان رسمی کشور پاکستان بوده است، تا این که انگلیسی‌ها در قرن هجدهم میلادی در دوران استعمار شبه قاره زبان انگلیسی را به عنوان زبان رسمی اعلام کردند. با این وجود زبان فارسی در پاکستان به طور کامل از بین نرفته است و اقشار مختلفی از مردم همچون فرهیختگان و ادبا به فراگیری در دانشکده‌ها و دانشگاه‌های آن مشغول هستند. و نشریات به زبان فارسی که شامل کتب و مجلات مختلف است توسط بخش خصوصی و دولتی به چاپ می‌رسد. از نسخه‌های خطی فارسی در موزه‌ها و کتابخانه‌ها نگهداری می‌شود. همچنین کتیبه‌ها و سنگ نوشته‌های روی مقابر، منابر، مساجد و خانقاه‌ها و ساختمان‌های باستانی از جمله مقابر گورستان مکی یکی از قدیمی‌ترین گورستان‌های ایالت بلوچستان، همه به زبان فارسی است که شاهدی زنده از روابط فرهنگی دو کشور است و تاریخ مشترک را حکایت می‌نماید. لازم به ذکر است که رسم الخط نستعلیق در دو هر دو زبان فارسی و اردو مشترک است!

۴-۱. آداب و رسوم

از آنجایی که عمده مردم پاکستان مسلمان هستند و در طول تاریخ ارتباط زیادی با ایران داشته، از نظر آداب و رسوم آیینی و ملی شباهت‌های زیادی به آداب و رسوم ایرانی دارد که می‌توان از آنان به بهترین نحو ممکن بهره‌مند شد.

پاکستانی‌ها به اعیاد اسلامی بسیار معتقدند. برخی از ثروتمندان روز دوازدهم ربیع الاول که مصادف با میلاد پیامبر اکرم (به عقیده اهل سنت) است، به خانواده‌های تنگدست اطعام می‌کنند. عید فطر در پاکستان به منزله آغاز سال نو است و سه روز نیز تعطیل رسمی می‌باشد. مردم در صورت استطاعت مالی، لباس‌های نو خریداری نموده و شیرینی و نقل و مرباجات در بین مردم رواج دارد. دیدار اقوام از همدیگر یکی دیگر از مراسم عید فطر است. یکی دیگر از اعیاد پاکستان، عید قربان است. خانواده‌های روستایی که از وضعیت اقتصادی خوبی برخوردار هستند، به قدر کافی غذا طبخ کرده و هنگام آمدن فقرا به در خانه، آنان را اطعام می‌کنند. به استثنای این اعیاد مذهبی، جشن‌های محلی نیز در پاکستان بسیار وجود دارد. بعضی از جشن‌ها در پاکستان به

1. <http://fa.karachi.icro.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=۱۸۱&pageid=۱۰۵۴۶>

گونه‌ای همسان توسط مسلمانان و هندوان برگزار می‌شود از جمله این جشن‌ها جشن «باسانت» می‌باشد. یکی دیگر از جشن‌های بهاره جشن «هولی» است که در این روز، گروه‌های نوجوان به روی رهگذران آبرنگ یا گرد قرمز و زرد می‌پاشند. در پاکستان علاوه بر این اعیاد، تعطیلات ملی نیز وجود دارد. برای مثال بیست و یکم آوریل به عنوان روز اقبال و چهاردهم اوت روز استقلال و بیست و پنجم دسامبر زادروز قائد اعظم و عید کریسمس همگی جزو تعطیلات در پاکستان هستند (لانگ، ۱۳۷۲: ۲۰۴-۱۹۸).

ماه محرم الحرام در پاکستان از نظر مذهبی اهمیت بسیاری دارد. ماه محرم را «ایام عزاء» نیز می‌گویند. اگر چه مسلمانان کشور پاکستان پیرو فرقه‌های مختلفی می‌باشند اما در بر پا کردن عزاداری ماه محرم بین آن‌ها اختلاف چندانی وجود ندارد و با وجود اختلاف فرقه‌ای، مراسم سوگواری ماه محرم از روی عقیده و با احترام خاصی برگزار می‌شود. رسانه‌های دولتی اعم از رادیو و تلویزیون، برنامه‌های خاص مربوط به ماه محرم مانند سخنرانی و نوحه خوانی را پخش می‌کنند. مطبوعات دولتی و غیر دولتی مقاله‌های ویژه‌ای در مورد این ماه به چاپ می‌رسانند. گرچه ماه محرم الحرام در سراسر کشور پاکستان از نظر مذهبی دارای اهمیت ویژه‌ای است اما در نظر شیعیان این کشور، برگزاری مراسم در این ماه از مشخصات پیروان مذهب شیعه به شمار می‌رود و برای هر شیعه، شرکت کردن در مجالس عزاداری واجب است. شیعیان از آغاز ماه محرم لباس سیاه بر تن می‌کنند و از اول محرم تا هشتم ربیع الاول مراسم عزاداری برپا می‌نمایند. در این ایام همه شیعیان از برگزاری مراسم شادی و عروسی پرهیز می‌کنند. خصوصاً در روز عاشورا و اربعین و بیست و هشتم ماه صفر از خوردن غذاهای لذیذ و پوشیدن لباس‌های نو خودداری می‌نمایند.

عید نوروز در پاکستان مرسوم است اما تنها در یک روز برگزار می‌شود و برخی از خانواده‌ها انداختن سفره هفت سین و گل سرخ هنگام تحویل سال و پوشیدن لباس نو و دادن هدیه به فرزندان و اقوام را جزء سنت‌های خود می‌دانند (ندایی، ۱۳۸۸).

از مهم‌ترین رسوم پاکستانی‌ها، می‌توان به اذان گفتن در گوش نوزاد، انتخاب نام برای نوزاد در هفتمین روز پس از تولد، تراشیدن سر و ادای عقیقه در چهلمین روز پس از تولد نوزاد اشاره کرد. دیگر رسم پاکستانی‌ها، «بسم الله خوانی» است. این رسم هنگامی که کودک به سن چهار سال و چهار ماه و چهار روز برسد، انجام می‌شود که در آن افراد خانواده برای کودک هدیه آورده، دور هم جمع می‌شوند و کودک از روی لوحی که رویش «بسم الله الرحمن الرحیم» نوشته شده کلمه بسم الله را می‌خواند (نظیف کار و نوروزی، ۱۳۸۲: ۵۳).

۵-۱. شهر مولتان

نام قدیمی‌ترین شهر شبهه قاره هند، برگرفته شده از نام اولین قومی که هزاران سال پیش پس از ورود، آن را آباد کردند. نام این قوم «مالی» بوده است و از آنجا که در زبان «سانسکریت» آباد شدن را «استهان» می‌گفتند نام این شهر را «مالی» + «استهان» گذاشتند که شد «مالی استهان» در اثر گذر زمان واستفاده مکرر این نام تبدیل به مالیتان و سپس ملتان گردید که در زبان فارسی به آن مولتان گفته می‌شود.

مولتان در ایالت پنجاب که ایالت شرقی پاکستان به حساب می‌آید واقع شده است. این شهر با جمعیت قریب به دو میلیون نفر، پس از شهرهای کراچی، لاهور، فیصل آباد و راولپندی؛ پرجمعیت‌ترین شهر در کشور پاکستان به حساب می‌آید. شهر مولتان همانند شهر دهلی در هندوستان به دو بخش شهر قدیم و جدید تقسیم شده است. شهر مولتان در قسمت جنوبی ایالت پنجاب قرار گرفته است. ایالت پنجاب از این نظر که پرجمعیت‌ترین ایالت کشور پاکستان است و مرز خاکی پاکستان و هندوستان را شامل می‌شود، از اهمیت بالایی برخوردار است. این ایالت به دلیل وجود رودخانه «اینده» خاک بسیار حاصلخیزی داشته و عموم مردم آن به شغل کشاورزی مشغول هستند. فاصله شهر مولتان تا اسلام آباد، پایتخت کشور پاکستان ۵۳۷ کیلومتر است اما با توجه به این نکته که مولتان یک فرودگاه بین‌المللی دارد، ارتباط نقاط مختلف با آن شهر، میسر گردیده است.

۹۵ درصد مردم این شهر را مسلمانان تشکیل می‌دهند و پنج درصد باقی‌مانده شامل هندوها و مسیحیان است که باید به این نکته اشاره کرد که عموم هندوها در قسمت قدیمی شهر ساکن هستند و معابد قدیمی هندوها نیز در آن قسمت از شهر قرار دارد. باید به این نکته اشاره کرد که مردم شهر مولتان مانند همسایه شرقی کشور پاکستان عموماً به دین هندوها بوده‌اند. ورود اسلام به این بخش از پاکستان کنونی در سال ۷۱۲ میلادی با حمله فرمانده‌ای عرب به نام محمد بن قاسم آغاز شد. در این حمله مولتان و سند از مناطق جنوبی ایالت پنجاب به تصرف او درآمد و به ترویج دین اسلام پرداخت. نقش مروجان صوفی در گسترش اسلام در این مناطق نیز غیرقابل انکار است و می‌توان این گونه مطرح نمود که تغییر دین مردم مناطق جنوبی ایالت پنجاب (سند و مولتان) به واسطه حضور مبلغین و مروجان مکتب صوفی‌گری بوده است. تحولات دینی در مناطق نام برده شده، مرحله‌ای را برای حاکمیت چندین امپراتوری مسلمان در منطقه ایجاد کرد و بنای حکومت‌های بعدی مسلمانان را که شامل حکومت غزنویان، پادشاهی غوریان، سلطنت دهلی و حکومت گورکانیان هند می‌شدند گذاشت. مولتان از آنجایی که یک شهر تاریخی به حساب می‌آید

و در گذشته جمعیت زیادی داشته است و شاهد حکومت‌های مختلف با ادیان متفاوت بوده است، تاریخ پرفراز و نشیبی دارد که از حوصله این پژوهش خارج است و باید در پژوهشی جداگانه مفصلاً درباره تاریخچه مولتان و ادیان مختلفی که در آن حکمفرمایی کرده‌اند به جستجو پرداخت.

روش پژوهش

پژوهش حاضر در زمره پژوهش‌های کیفی قرار می‌گیرد و از روش مطالعه اسنادی و تکنیک مصاحبه نیمه ساختاریافته به منظور جمع‌آوری داده‌های مدنظر بهره برده است. به منظور تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مضمون به وسیله از نرم افزار MAXQDA که استفاده شده است.

کینگ و هاروکز فرآیندی سه مرحله‌ای برای این نوع تحلیل ارائه کرده‌اند که مدنظر پژوهش حاضر نیز است. سه مرحله کدگذاری مذکور عبارتند از: توصیفی، تفسیری و فراگیر.

در گام نخست، هدف، شناسایی قسمت‌هایی از داده‌های پیاده شده است که می‌تواند در پرداختن به سوال پژوهش مفید باشند. در کدگذاری توصیفی تلاش و تأکید برای «توصیف» چیزهایی است که در گفته‌های مصاحبه‌شوندگان حائز اهمیت است و نه «تفسیر» معنای آن‌ها.

در گام بعدی تلاش می‌شود تا فراتر از «توصیف» گفته‌های مصاحبه‌شونده عمل کرده و بر تفسیر معنای آن‌ها تمرکز شود. این کار عمدتاً با ترکیب کدهای توصیفی‌ای که به نظر می‌رسد یک معنای واحد در خود دارند، انجام می‌شود. اگرچه ممکن است در جریان برگشتن به متن جهت قرار گرفتن در فضای بحث، کدی تفسیری تعریف شود که به طور مستقیم به هیچ کد توصیفی مشخصی مربوط نباشد.

در گام آخر، تعدادی از مضامین فراگیر که مفاهیم کلیدی تحقیق را بیان می‌کنند، شناسایی می‌شوند که باید بر پایه مضامین تفسیری بنا شوند. در این قسمت، هر ایده‌ای که زیربنای تحقیق را تشکیل می‌دهد می‌تواند به صورت مستقیم تا آن‌جا که به واسطه فرایند تحلیل مورد حمایت باشد، استفاده کرد. کدهای فراگیر باید تا حد امکان محدود باشند (King and Horrocks, 2010:152-155).

در مقاله حاضر به منظور دستیابی به هدف پژوهش، گزارش‌های سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، دست‌نوشته‌های شهید رحیمی، کتاب رسول مولتان (روایت زندگی شهید رحیمی) مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین با ۱۵ نفر از خانواده، همکاران و همراهان شهید رحیمی مصاحبه نیمه ساختار یافته صورت گرفته است. فهرست مصاحبه‌شوندگان در جدول شماره (۱) آمده است.

جدول شماره (۱): فهرست مصاحبه‌شوندگان و مدت زمان آشنایی آنان با شهید رحیمی

ردیف	نام و نام خانوادگی	مدت آشنایی	ردیف	نام و نام خانوادگی	مدت آشنایی
۱	کریم نجفی برزگر	۳ سال	۹	احمد عالمی	۳ سال
۲	محمد نقی جمشیدی	۵ سال	۱۰	رفعت علی	۲ سال
۳	اسد رضا حسینی	۴ سال	۱۱	عباس فاموری	۳ سال
۴	محمد خدادادی	۳ سال	۱۲	مریم قاسمی زهد	۱۵ سال
۵	سعید رضا خلخالی	۴ سال	۱۳	زهیر حسین کربلائی	۲ سال
۶	مهدی خواجه پیری	۳ سال	۱۴	اختر مهدی	۴ سال
۷	محمد باقر رضایی	۱ سال	۱۵	علی زهیر نقوی	۳ سال
۸	سید رضا شاهد	۱۴ سال			

تحلیل یافته‌های پژوهش

تولید کدهای اولیه

پژوهش حاضر مشتمل بر ۶۶۰ گزاره در قالب ۵۸ کد توصیفی است. جدول شماره (۲) نمونه‌ای از این مرحله را نشان می‌دهد.

جدول شماره (۲): نمونه کدهای توصیفی مستخرج از مصاحبه‌ها

ردیف	گزاره	کد توصیفی
۱	آگاهی‌های پایین مردم و مخصوصا شیعیان که با وجود اینکه پاکستان با هزینه‌ی شیعیان به وجود آمده کار را بسیار مشکل تر می‌کند.	سطح پایین آگاهی مردم پاکستان
۲	آن وقتی شهید اینجا آمد که مثل الآن نبود. الآن اینجا ما همه نوع و مسائل و تسهیلات زندگی را داریم.	کمبود امکانات
۳	پاکستان یک مکان پر مخاطره به لحاظ امنیتی است.	ناامنی
۴	همه دوستان و همکاران شهید، شهید را به عنوان یک آدم جهادی می‌دانیم. مصداقی از یک مدیر جهادی که مزایا، امکانات و شرایط برایش مهم نیستند و آنچه مهم است آن جهادی است که در آن عرصه دارد.	الگوگیری همکاران از شهید
۵	عربستانی‌ها اعلام می‌کردند که انقلاب ایران، انقلاب شیعی است و انقلاب اسلامی نیست و درصدد تضعیف انقلاب بودند.	تضعیف انقلاب
۶	تهدید شدید خانه فرهنگ توسط اعظم طارق که در سخنرانی نزدیک خانه فرهنگ انجام داده بود.	تهدیدها
۷	قصد شهادت شهید رحیمی به دلیل دوبله فیلم‌های علیه بنی امیه مانند فیلم‌های افراط گرایی	افراط گرایی

ردیف	گزاره	کد توصیفی
	تنهاترین سردار، امام علی (ع) و...	
۸	گروه کوچکی از ناصبی‌ها و وهابی‌ها که از عربستان تغذیه می‌شوند، از ایران بدگویی می‌کنند.	نفوذ عربستان
۹	ایشان واقعاً آنجا را به صورت یک کانون فعالی درآورده بودند	اقبال مردم به خانه فرهنگ
۱۰	مذاکره با رئیس دانشگاه بهاءالدین زکریا آقای عاشق محمد خان درانی و تأسیس بخش فارسی در این دانشگاه	ترویج زبان فارسی

طبقه‌بندی مضامین

در گام بعدی پژوهش ۲۸ مضمون سازمان‌دهنده تشخیص داده شد که جدول شماره (۳) نمایانگر بخشی از این مرحله است.

جدول شماره (۳): نمونه کدگذاری تفسیری

ردیف	کد توصیفی	مضمون سازمان‌دهنده
۱	حضور دانشجویان در خانه فرهنگ	اقبال مردم به خانه فرهنگ
۲	حضور مردم عادی در خانه فرهنگ	
۳	اشتیاق مردم نسبت به برنامه‌های خانه فرهنگ	
۴	شرکت همزمان شیعه و سنی در برنامه‌های مذهبی	افزایش وحدت
۵	حضور اهل تسنن در خانه فرهنگ	
۶	مشارکت در اجرای برنامه توسط اهل تسنن	

یکپارچه‌سازی (مضامین فراگیر)

در قسمت آخر فرایند تحلیل داده‌ها، ۲۸ مضمون سازمان‌دهنده در قالب ۵ مضمون فراگیر دسته‌بندی شدند که با این فعالیت، تمامی مراحل تحلیل مضمون انجام شد. در جدول شماره (۴) کدگذاری فراگیر این پژوهش ارائه شده است.

جدول شماره (۴): مضامین فراگیر

ردیف	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۱	افراط‌گرایی	
۲	خطرات امنیتی	موانع اجرای دیپلماسی فرهنگی
۳	چالش‌های داخلی پاکستان	

ردیف	مضمون سازمان دهنده	مضمون فراگیر
۴	تهدیدهای از جانب عربستان	
۵	برگزاری نمایشگاه	
۶	تبلیغ به واسطه هنر	
۷	تبلیغ به واسطه کتاب و نشریات	ابزار اجرای دیپلماسی فرهنگی
۸	برگزاری مراسم مذهبی و فرهنگی	
۹	برگزاری کلاس‌های آموزشی مختلف	
۱۰	ترویج زبان فارسی	اهداف دیپلماسی فرهنگی
۱۱	تبلیغ اسلام و انقلاب	
۱۲	ایمان به اسلام	
۱۳	ایمان به انقلاب	
۱۴	اتقان فعالیت‌ها	
۱۵	قاطعیت در اجرا	
۱۶	درک بالای فرهنگی	
۱۷	مطالعه و برنامه ریزی	مؤلفه‌های اثرگذار بر اجرای موفق
۱۸	تسلط بر محیط فعالیت	دیپلماسی فرهنگی
۱۹	برقراری ارتباطات مؤثر	
۲۰	ویژگی‌های اثرگذار رفتاری	
۲۱	ویژگی‌های اثرگذار اخلاقی	
۲۲	همکاری همسر در اجرای امور	
۲۳	فعالیت خالصانه و خستگی ناپذیر	
۲۴	اقبال مردم به خانه فرهنگ	
۲۵	الگوگیری همکاران از شهید رحیمی	
۲۶	ترویج زبان فارسی	آثار اجرای دیپلماسی فرهنگی
۲۷	افزایش وحدت بین مسلمانان مولتان	
۲۸	افزایش نگاه مثبت مردم به جمهوری اسلامی ایران	

یافته‌های پژوهش

از آنجایی که در این پژوهش از مصاحبه نیمه ساختاریافته جهت مصاحبه با افراد استفاده شده و همچنین با بررسی اسناد و مدارک، تمامی نکات حائز اهمیت، فیش برداری شده‌اند، ۵ مضمون فراگیر بدست آمده‌است که مضمون آثار اجرای دیپلماسی فرهنگی با هدف پژوهش انطباق دارد و

در این قسمت به تفصیل، شرح داده شده اند.

همواره اجرای صحیح برنامه‌های دیپلماسی فرهنگی اثرات مثبتی به همراه خواهد داشت. طبق آنچه که از این پژوهش بدست آمده، شهادت شهید رحیمی به دلیل اثرگذاری مثبت فعالیت‌هایش بوده است و گروه‌های مخالف جمهوری اسلامی ایران پس از تهدیدهای فراوان و به منظور جلوگیری از گسترش جمهوری اسلامی در پاکستان، دست به ترور ایشان زدند. با توجه به موارد بدست آمده از پژوهش حاضر که در جدول شماره (۵) قابل مشاهده است، می‌توان شهید رحیمی را یک مجری موفق در عرصه دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در پاکستان قلمداد کرد.

جدول شماره (۵): زیرمجموعه‌های مضمون فراگیر آثار اجرای دیپلماسی فرهنگی و فراوانی آن‌ها

مضمون فراگیر آثار اجرای دیپلماسی فرهنگی		
فراوانی	مضمون سازمان دهنده	ردیف
۲۰	اقبال مردم به خانه فرهنگ	۱
۱۴	الگوگیری همکاران از شهید رحیمی	۲
۱۸	ترویج زبان فارسی	۳
۲۰	افزایش وحدت بین مسلمانان مولتان	۴
۲۴	افزایش نگاه مثبت مردم به جمهوری اسلامی ایران	۵

اقبال مردم به خانه فرهنگ

در پی برنامه‌ریزی دقیق و اجرای موفق برنامه‌ها، مشارکت مردم در برنامه‌های برگزار شده در خانه فرهنگ روز به روز افزایش یافت. هر فرد با تبلیغ چهره به چهره برنامه‌های خانه فرهنگ به دیگران، افراد جدیدی را ترغیب به شرکت در برنامه‌ها و حضور در خانه فرهنگ می‌کرد و این فرایند ادامه دار، موجب افزایش حضور و اقبال مردم به خانه فرهنگ و برنامه‌های آن شده است.

الگوگیری همکاران از شهید رحیمی

به دلیل رابطه محبت آمیزی که شهید رحیمی با همکاران خویش داشتند و با آنان در عین قاطعیت، برادرانه و دلسوزانه رفتار می‌کردند، قبل از شهادتشان الگویی برای کارکنان خانه فرهنگ شده بودند و همگی پا به پای او و فراتر از ساعت اداری و موظفی خودشان، کار می‌کردند و حتی سعی در تشبه به شهید رحیمی در شیوه سخن گفتن و غذا خوردن و... داشتند. همچنین پس از شهادت، همکاران ایشان در سازمان فرهنگ و ارتباطات و بالاخص امروزه با گذشت قریب به

بیست و پنج سال، ایشان الگویی برای فعالین فرهنگی مخصوصا در حوزه بین‌الملل شده اند. مستند «ابوذرها نمی‌میرند» و کتاب «رسول مولتان» که مربوط به بخش‌هایی از زندگی و فعالیت ایشان است با استقبال بسیار خوب مخاطبان روبه‌رو شده و یادواره‌های شهید رحیمی با حضور گسترده مردم هرساله در ایام شهادتشان برپا می‌گردد.

ترویج زبان فارسی

با توجه به این که یکی از برنامه‌های مهم دیپلماسی فرهنگی در هر کشوری، آموزش زبان کشور مبداء در کشور مقصد است، با اجرای این مهم از برنامه‌های دیپلماسی فرهنگی، می‌توان ادبیات و بخش عظیمی از فرهنگ کشور مبداء را به اهالی کشور مقصد منتقل کرد. در صورت تکلم عده‌ای از مردم به زبان مورد نظر، باعث برقراری ارتباطات میان فرهنگی میان مردم دو کشور می‌شود که خود اثرات متفاوتی را به همراه خواهد داشت. یکی از آثار فعالیت‌های شهید رحیمی نیز، ترویج زبان فارسی در مولتان بوده و علاوه بر تأسیس گروه درسی زبان فارسی در دانشگاه شهر مولتان، کرسی‌های شعر و ادبیات فارسی نیز در محافل ادبی این شهر رواج پیدا کرده و تا امروز نیز ادامه دارد.

افزایش وحدت بین مسلمانان مولتان

فعالیت‌های ضد استکبار و صهیونیستی شهید رحیمی و معرفی آمریکا، اسرائیل و اندیشه‌های افراطی منتشر شده از سوی عربستان سعودی به عنوان دشمن مشترک مسلمانان و تمسک به مولفه‌های وحدت آفرین در تمامی فعالیت‌ها و همچنین ارتباطات گسترده و صمیمی ایشان با ائمه جماعت و مدارس اهل سنت در مولتان، باعث بیش از پیش گرد آمدن مسلمانان در کنار هم و انجام فعالیت‌های مشترک با یکدیگر شده است. فعالیت‌های خانه فرهنگ در زمان شهید رحیمی موجب تقویت وحدت بین مسلمانان شهر مولتان شد و یکی از مهم‌ترین دلایل ترور ایشان توسط گروهک تروریستی و افراطی جهنگوی، همین دلیل بوده است.

افزایش نگاه مثبت مردم به جمهوری اسلامی ایران

در مجموع فعالیت‌های صورت گرفته توسط شهید رحیمی و همکاران خانه فرهنگ جمهوری اسلامی ایران در پاکستان که منجر به اقبال بیشتر مردم به خانه فرهنگ و افزایش وحدت بین مسلمانان نیز شده است، ایران هراسی و شیعه هراسی که عمدتاً توسط عربستان سعودی در پاکستان در حال گسترش بود، خنثی گردید و مردم پاکستان تا حدودی با واقعیت انقلاب اسلامی

ایران آشنا شدند و با توجه به بافت اجتماعی مردم پاکستان و سابقه ارتباطی دو کشور، موجب افزایش نگاه مثبت آنان به جمهوری اسلامی ایران شد. یکی از فعالیت‌هایی که نقش بسزایی در این باره ایفا کرد، روشن‌گری درباره جنگ تحمیلی ایران و عراق و مظلومیت و تنهایی کشور ایران در برابر کشور عراق که مورد حمایت غرب واقع شده بود، می‌باشد. همچنین با شهادت شهید رحیمی توسط گروهی که با توسط مردم پذیرفته نشده و از آن به خوبی یاد نمی‌شود، خود برای عده‌ای دلیل بر میل بیشتر به سمت جمهوری اسلامی ایران و کارگزارانش در پاکستان شده بود.

نتیجه‌گیری

این مقاله بنا به اهمیت فراوان دیپلماسی فرهنگی و همچنین اهمیت کشور پاکستان بنا به دلایلی همچون جمعیت بالا، مرز مشترک، دین مشترک، ریشه‌های زبانی مشترک و... به بررسی آثار اجرای دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در پاکستان پرداخته است که به منظور حصول نتیجه بهتر بر یک دوره زمانی و مکانی خاص که عبارت است از دوره رایزنی فرهنگی شهید رحیمی در شهر مولتان تمرکز کرده است.

این پژوهش کاربردی در حوزه پژوهش‌های کیفی بوده و از روش مطالعه اسنادی به منظور مطالعه اسناد سازمان فرهنگ و ارتباطات، دست‌نوشته‌های شهید رحیمی و کتاب رسول مولتان و تکنیک مصاحبه نیمه‌ساختمند به منظور مصاحبه با همکاران و خانواده شهید رحیمی بهره برده است. همچنین به منظور تحلیل یافته‌ها از روش تحلیل مضمون و نرم افزار MAXQDA بهره برده است.

طبق آنچه که از این پژوهش بدست آمده است، پس از اجرای برنامه‌ها، آثاری بر آن مترتب خواهد بود که درباره دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در مولتان پاکستان در دوره رایزنی شهید رحیمی عبارتند از: اقبال مردم به خانه فرهنگ، الگوگیری همکاران از شهید رحیمی، ترویج زبان فارسی، افزایش وحدت بین مسلمانان مولتان، افزایش نگاه مثبت مردم پاکستان به جمهوری اسلامی ایران.

فهرست منابع

- امینی، آرمین؛ انعامی علمداری، سهراب (۱۳۹۱). «جهانی شدن فرهنگ و کارکرد دیپلماسی فرهنگی در سیاست خارجی»، نشریه راهبرد، سال ۲۱، شماره ۶۵، زمستان ۱۳۹۱، صص ۴۱۳-۳۹۳.
- بشیر، حسن (۱۳۹۵). دیپلماسی گفتمانی: تعامل سیاست، فرهنگ و ارتباطات، تهران: دانشگاه امام صادق (علیه السلام).
- چارالامبوس، هری (۱۳۸۸). فرهنگ و رفتار اجتماع، ترجمه: نصرت فتی، تهران: انتشارات جامعه شناسان.
- خانی، محمدحسن (۱۳۸۴). «دیپلماسی فرهنگی و جایگاه آن در سیاست خارجی کشورها»، دانش سیاسی، دوره ۱، شماره ۲، شماره پیاپی ۲، پاییز و زمستان ۱۳۸۴، صص ۱۳۵-۱۴۸.
- سامووار، لاری؛ پورتر، ریچارد ای؛ استفانی، لیزا. ا (۱۳۷۹). ارتباط بین فرهنگ‌ها، ترجمه: علامرضا کیانی و سید اکبر میرحسینی، تهران: انتشارات باز.
- شرف الدین، سید حسین (۱۳۸۸). «ارتباطات میان فرهنگی در یک نگاه»، نشریه معرفت، شماره ۱۳۹، تیر ۱۳۸۸، صص ۱۳۳-۱۵۶.
- عارفی، محمد اکرم (۱۳۸۵). جنبش اسلامی پاکستان، بررسی عوامل ایجاد ناکامی در ایجاد نظام اسلامی. قم: بوستان کتاب.
- غفاری ساروی، مصطفی؛ (۱۳۸۹). دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه امام صادق (ع).
- کوش، دنی (۱۳۹۰). مفهوم فرهنگ در علوم اجتماعی، ترجمه: فریدون وحید، تهران: انتشارات سروش.
- لانگ، روبرت (۱۳۷۲). سرزمین و مردم پاکستان، ترجمه: داود حاتمی، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- مستوفی شربیانی، محمد مهدی؛ بشیر، حسن (۱۴۰۲). «فرهنگ و مقاومت؛ مولفه‌های اثرگذار بر اجرای موفق دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در پاکستان (مطالعه موردی: دوره رایزنی فرهنگی شهید رحیمی)»، نشریه دانش سیاسی، سال نوزدهم، شماره ۲ (پیاپی ۳۷)، صص ۲۶۶-۲۴۳.
- معمدنژاد، کاظم (۱۳۸۹). ارتباطات بین‌المللی، تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

نای، جوزف (۱۳۸۲). کاربرد قدرت نرم، ترجمه: سیدرضا میرطاهر، تهران: نشر قومس.
ندایی، رضا (۱۳۸۸). بررسی روابط ایران و پاکستان از آغاز تا سال ۱۳۵۷ (با تکیه بر روابط فرهنگی). پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد، واحد علوم و تحقیقات.

نظیف کار، غزاله؛ نوروزی، حسین (۱۳۸۲). برآورد استراتژیک پاکستان، تهران: ابرار معاصر.

واعظی، طیبه (۱۳۹۰). مناسبات راهبردی ایران و پاکستان، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

Ali Khan, Zahid (2004) "Pak-Iran Relations in Historical Perspectives" in Pakistan-Iran in Historical Perspectives, Peshawar: Culture Center of Islamic Republic of Iran.

Bennett, M. J. and Finnemore (1998). Basic Concepts of Intercultural Communication: Selected Readings. Intercultural Press.

King, N., & Horrocks, C. (2010), Interviews in qualitative research, London: Sage

Schneider, Cynthia P. (2006) Cultural Diplomacy: Hard to Define, but you'd Know it if You saw it. The Brown Journal of World Affairs, Fall/Winter 2006.

تارنمای خانه فرهنگ جمهوری اسلامی ایران در کراچی به نشانی www.karachi.icro.ir

تارنمای خبرگزاری دانشجویان ایران «ایسنا» به نشانی www.isna.ir